

A kelet- és nyugat-európai könyvtári állományvédelem helyzete

Poprády Géza

A következő tanulmány az „East and West European dialogue between national libraries” c. konferencián (Bécs, 1991. április 14-17.) elhangzott előadás cikkésített változata.

Az állományvédelem fogalmának meghatározásával kezdem. Könyvtári állományvédelem alatt mindazon feltételek, intézkedések és tevékenységek összegét értem, amelyek lehetővé teszik, illetve elősegítik, hogy a könyvtárban lévő dokumentumokat használható állapotban megőrizzük és továbbadjuk a jövő számára. Az állományvédelemnek két fő területe van: a megelőző és a helyreállító tevékenység.

A *megelőző tevékenység* célja, hogy a dokumentumok állapotának romlását meggátolja vagy legalábbis a romlás ütemét lassítsa. Ide sorolom az állományvédelem biztonsági kérdéseit is, mindazt, ami a dokumentumok eltűnését, elvesztését kívánja megakadályozni, állapotuktól függetlenül. A jövő olvasója számára ugyanis érdektelen, hogy egy könyvet azért nem tud kézhez kapni, mert az elődök hagyták, hogy tönkremenjen, vagy azért, mert ellopták vagy elkallódott.

A *helyreállító-javító tevékenység* feladata, hogy a többé vagy kevésbé megrongálódott, tönkrement állapotú dokumentumokat kijavítsa, restaurálja.

Állományvédelmi szempontból a dokumentumokat három, illetve négy csoportba sorolhatjuk:

1. *A kifogástalan állapotú dokumentumok* esetében az a feladatunk, hogy ezt az állapotot fenntartsuk.

2. *A kis mértékben megromlott állapotú dokumentumok* esetében az elsődleges cél a további állományromlás megakadályozása vagy lelassítása.

3. *A rossz állapotú dokumentumok* mindenképpen beavatkozást, javítást, restaurálást igényelnek.

4. Elvben beszélhetünk még a dokumentumok egy negyedik csoportjáról is, az *elkövetkezőkben megjelenő kiadványokról*, melyek esetében az állományvédelmi szakemberek célja, hogy igyekezzenek elérni, hogy az új kiadványok lehetőleg időálló tartós papírból készüljenek. (Erre vonatkozóan már több országban történtek kísérletek – váltakozó eredménnyel.)

Az 1., 2. és 4. csoportba tartozó dokumentumok a megelőző állományvédelem, a 3. csoport dokumentumai a javító-restauráló állományvédelem körébe tartoznak. Az egyes csoportok között mozgás van, melynek tendenciája az első csoporttól a harmadik felé tart. Különösen nehéz a második és a harmadik csoport között éles különbséget tenni: a mikrofilmre vett savas, rossz állapotú hírlapállomány például, amelyet kivontak a használói forgalomból a második csoportba tartozik, de csak kényszerűségből, és csak addig, amíg meg nem teremődnek a tömeges semlegesítés és megerősítés feltételei, mert akkor átkerülnek a restaurálandó dokumentumok közé a harmadik csoportba. A restauráló tevékenység eredményeképpen ellenkező irányú mozgás működik: a helyreállított dokumentumok átkerülnek a harmadik csoportból a másodikba, esetleg az elsőbe.

Itt említem meg, hogy fejtegetésemben végig az „örök időkre” megőrzendő dokumentumokról beszélek, tehát a megőrző funkciójú könyvtárak – pl. nemzeti könyvtárak – állományáról és más könyvtárak történeti értékű állományrészeiről.

Módszerek

Az állományvédelemnek – felfogásom szerint – extenzív és intenzív módszerei léteznek.

Az *extenzív módszerek* közé sorolom azokat a megoldásokat, amikor elsősorban nagy élőmunka ráfordításával tudunk viszonylag kis mennyiségű dokumentum állapotára pozitív hatást gyakorolni. Ez lényegében véve a klasszikus restauráló tevékenységet jelenti.

Az *intenzív módszerek* közé tartoznak azok a feltételek, intézkedések, lehetőségek és eljárások, amelyek eredményeképpen viszonylag kis élőmunka felhasználásával a dokumentumok nagy mennyiségének állapotára tudunk pozitív hatást gyakorolni.

Ha állományvédelmi tevékenységünket *extenzív módon* akarjuk fejleszteni, ez elsősorban azt jelenti, hogy több restaurátor szakembert kell foglalkoztatnunk. Ez jelentheti egyrészt a saját műhelyünk bővítését és a restaurátorok számának növelését. (Erre példaként hadd említsem az Országos Széchényi Könyvtárnak a Soros Alapítvány támogatásával 1987-1989 között létesített új könyvrestauráló műhelyét, ahol 15 új szakképzett

restaurátor dolgozik. A másik megoldás külső restaurátorok foglalkoztatása. Ennek három alapvető előnye van: 1. a könyvtár mentesül a restauráló műhely létesítésének beruházási költségeitől. 2. A könyvtár költségvetését nem terheli tartósan a restaurátorok bérköltsége. 3. A költségvetésből és az egyéb forrásokból – pl. alapítványi támogatásokból, melyek nagysága igen változó lehet – a restaurálásra mindenkor rendelkezésre álló pénzt, annak mennyiségétől függően, rugalmasan lehet fölhasználni. (Ezzel a megoldással elsősorban Nyugat-Németországban találkoztam. De a már említett Soros Könyvrestauráló Műhely is ilyen külső munkákat vállaló intézmény. Feladata nem az, hogy az Országos Széchényi Könyvtár számára restauráljon, hanem bér munkában, restauráló műhellyel nem rendelkező fizetőképes magyarországi és külföldi könyvtárak számára dolgozzék.)

Gépesítéssel, megfelelő eszközök alkalmazásával, a kutatási eredmények hasznosításával természetesen a hagyományos restauráló tevékenység is hatékonyabbá tehető, de a lényegen ez nem változtat: a meghatározó szerep a restaurátor szakemberé, hiszen minden darab egyedi, és így egyedi beavatkozást igényel. Egy kéziratos kódex restaurálása soha nem lesz gépesíthető vagy automatizálható. Ha pedig több dokumentumot akarunk rendbehozni, több restaurátor szükséges hozzá.

Az *intenzív módszerek* problémaköre összetettebb, ezért kissé részletesebben foglalkozom ezekkel. Rögtön le kell szögezmem, hogy nem lehet teljességre törekedni a felsorolásban, mert nemcsak összetett, hanem szinte parttalan is ez a terület. Ennek tudatában vegyünk sorra néhány kérdést:

1. Raktározási és tárolási körülmények.

A legkeresettebb és legtöbbit használt-olvasott dokumentumok is „életük” legnagyobb részét a raktárakban töltik. Alapvető fontosságú tehát az optimális raktározási feltételek biztosítása. Ennek is több összetevője van:

- a biztonság, mely egyrészt technikai feltételeket jelent (zárhatóság, lopásgátló rendszer kiépítése, riasztó berendezések felszerelése stb.) másrészt pedig szervezési kérdéseket (annak szabályozását, hogy ki és milyen feltételekkel jogosult a dokumentumokhoz hozzáférni).
- a dokumentumok számára optimális környezeti feltételek megteremtése (hőmérséklet,

páratartalom, fény, levegőtisztaság és egyáltalán a tisztaság). Ezekhez mindenekelőtt pénz, beruházási lehetőség szükséges: klímaberendezés, levegőszűrők stb. A magyar nemzeti könyvtárban pl. e téren sajnos nem a legszerencsésebb a helyzet, a beépített klímaberendezések nem a legjobb minőségűek, ezért általában a kívánatosabbnál szárazabb és melegebb a levegő. Ezzel szemben a fénnel – ablaktalan, ún. vakraktárakról lévén szó – kevesebb gondunk van. A rendszeres takarítás, a raktári rend és tisztaság biztosítása viszont elsősorban nem pénz, hanem szervezés és fegyelem kérdése. Nem igényel beruházást, de nagyon hatásos védekezés a por és a légszennyeződés ellen, ha az értékesebb köteteket egyszerűen becsomagolják savmentes papírba.

- az átgondolt raktári rend kialakítása: szintén elsősorban nem pénzt, hanem inkább szellemi befektetést igényel; (Az állományrészek raktáron belüli ide-oda költöztetése sokat ront a dokumentumok állapotán, főként a savas, törékeny papírú, nagyméretű hírlapállomány egy-egy megmozgatása után a földről fölsepert nagy mennyiségű papírtörmelék tanuskodik erről.)
- a lehetséges katasztrófák megelőzése: víz- és szennyvízvezetékek ne legyenek a raktárakban vagy azok környékén, biztonságosan működjenek a tűzjelző- és riasztó rendszer, az egyes raktári részek legyenek tűzbiztos ajtókkal szakaszolva stb.

2. Az eredeti dokumentumok kivonása az olvasói forgalomból, ill. helyettesítésük más információhordozókkal

E téren a legelterjedtebb megoldás a mikrofilm, újabban az optikai lemezek, valamint a fakszimile és a reprint kiadványok megjelentetése. E kiadványoknak az állományvédelmi szemponton túl megvan az az előnyük, hogy ezek a többszörözési eljárások egyúttal szélesebb felhasználói kör számára teszik hozzáférhetővé az értékes, ritka, keresett dokumentumokat.

3. Dokumentumkímélő másolatkészítési eljárások

A másolatkészítési technika fejlődésével egyenes arányban nőtt a könyvtárhasználók igénye a másolatszolgáltatás iránt, mely újabb kihívást jelentett az állományvédelem számára. Itt a dokumentumkímélő másolóberendezések – pl. Archivist alkalmazása – és a nem az eredetiről –

hanem pl. mikrofilmről – történő másolatszolgáltatás lehet a megoldás, továbbá az, hogy a kényesebb, sérülékenyebb dokumentumokról megfelelő állományvédelmi felkészültségű szakemberek készítsenek másolatot.

4. Tömeges konzerválási és restaurálási eljárások és berendezések alkalmazása

Két alapvető megállapítást tehetünk. Az egyik az, hogy ezek az eljárások, berendezések magas költségigényű beruházásokat jelentenek, a másik pedig az, hogy e téren elsősorban a konzerválás, savtalanítás, fertőtlenítés terén születtek megoldások, míg a megerősítés, restaurálás terén inkább kísérleti szintig sikerült eljutni. Reménykedő várakozással tekintünk minden olyan híradás elé, amelyek megvalósítható, tömeges restaurálási, megerősítő eljárásokról tudósítanak.

Könyvtáros lévén azért fűzök nagy reményeket ahhoz, hogy sikerül megtalálni és megvalósítani azt, vagy azokat a tömeges kezelési eljárásokat, amelyek lehetővé teszik a savas papírra nyomott könyvek, folyóiratok, hírlapok eredeti formában történő megmentését, mert nagyon nehezen tudnám elfogadni, hogy ezek csak valamilyen nem papír-alapú információhordozón lehessenek átmenthetők az eljövendő korok számára.

5. Munkaszervezési kérdések

A Jénai Egyetemi Könyvtár restauráló műhelyében tapasztaltak igazolják, hogy az anyagok, eszközök, restaurálandó dokumentumok megfelelő előkészítésével, az egyes tevékenységek célszerű ütemezésével és összehangolásával, és nem utolsósorban a restauráló műhelyben lévő rend révén megsokszorozható a teljesítmény olyan munkaigényes eljárás esetében is, mint a papírhasítás. Szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban is csak úgy lehetett pl. 40 millió újságot mikrofilmre venni, hogy ez a munkafolyamat is egy futószalagszerűen, szigorúan szervezett tevékenység, a hírlapok mikrofilmezésre történő előkészítésétől a javításon, felvételezésen keresztül az alapnegatív archiválásáig és az olvasófilm átadásáig az olvasószolgálatnak.

6. A kutatások és kutatási eredmények alkalmazása

A tudományos kutatások és vizsgálatok természetesen az egyedi darabok restaurálásában is nélkülözhetetlenek, akár a károsodások okainak feltárására, akár az alkalmazott anyagokra, technikákra, eljárásokra gondolunk, de itt most a

tömeges, „uniformizálható” megoldások céljából végzett kutatásokra és vizsgálatokra gondolok. (Pl. tömeges kezelési eljárások kidolgozására, a tartós papír kifejlesztésére és alkalmazására stb.) Egy konkrét példa: a Grazi Egyetemi Könyvtár restauráló műhelyében arra vonatkozó kutatásokat folytatnak, hogy mi az a legalacsonyabb relatív páratartalom – az általánosan elfogadott 50-55% helyett –, amit még a papír elbír, ugyanis minél alacsonyabb ez az érték, annál kedvezőbb ez a savasodás folyamatának meggátolására, és ebből adódik a következő lépés: a raktárakban ennek megfelelő légkondicionálási feltételeket kell kialakítani.

7. Propaganda, felvilágosító, meggyőző tevékenység

Kit és miről kell meggyőzni és felvilágosítani? A könyvtárak fenntartóit arról, hogy a könyvtár költségvetésében nemcsak az állomány gyarapítására, a szolgáltatásokra és a szolgáltatások fejlesztésére kell egyre több pénzt biztosítani, hanem a sokkal kevésbé látványos feladatra, az állomány megőrzésére is. Az (Országos Széchényi Könyvtárnak pl. egy tolvajra volt szüksége ahhoz - aki az olvasótermi kézikönyvtár értékes darabjait a mostanában divatos bő zakója alatt, a derékszíja mögé dugva lopta ki –, hogy a könyvtár megkapja a minisztériumtól a pénzt a lopásgátló berendezés beszerzésére és felszerelésére.); A könyvtárak vezetését részben a fentiekről, részben az állomány védelmét szolgáló intézkedések házon belüli meghozataláról. Ezek nem mindig népszerűek – különösen pl. az eredeti dokumentumok olvasását korlátozó rendelkezések – ezért az ilyen esetekben megfelelő határozottságra, elszántságra van szükség; A könyvtár pénzügyi-gazdasági vezetését arról, hogy ne tekintsek fölösleges kiadásnak azt, amivel a könyvtár állománya nem gyarapodik, csak éppen megmarad; Meg kell győznünk az olvasókat arról, hogy az állomány védelme érdekében hozott korlátozó intézkedések (pl. az újságok mikrofilmen történő olvastatása) az ő érdekeiket és a jövő olvasóinak érdekeit szolgálják és nem a bosszantásukra találtuk ki ezeket; Végül meg kell győzni a kiadókat, hogy legalább néhány tíz példányt kiadványaikból tartós papírra nyomtassanak a megőrző funkciójú könyvtárak számára.

Felmerül a kérdés: az extenzív vagy intenzív állományvédelmi módszerek fejlesztésére törekedjünk? Melyik a fontosabb? Nyilvánvaló, hogy az extenzív és intenzív módszerek között nem le-

het minőségi különbséget tenni, mindegyik fontos a maga alkalmazási területén. Ki merné pl. eldönteni, hogy egy középkori kódex restaurálása fontosabb-e vagy több száz kötet újságé? Az ideális követelmény természetesen az lenne, ha mindkét módszert harmonikusan fejlesztenék és alkalmaznák.

Próbáljuk meg az eddigiekben felsorolt szempontok alapján összehasonlítani az állományvédelem helyzetét Kelet- és Nyugat-Európában. Egy általános megállapítással kell kezdenem: a fejlett Nyugat az intenzív módszerek alkalmazásában előbbre tart mint Kelet-Európa. Tapasztalataim szerint a volt szocialista országok inkább az extenzív fejlődés útját járták, és azt eredményesen. Mind a restauráló kapacitást, mind a munka színvonalát tekintve mondhatjuk, hogy nem maradnak el a nyugati országok mögött, sőt a kapacitást illetően néhány országban – Magyarországon mindenképpen – jobb a helyzet az átlagosnál. Ami különbség a kelet- és a nyugat-európai állományvédelem között megfigyelhető, az az extenzív (hagyományos) eljárások terén mutatkozik, s viszonylag könnyen kiegyenlíthető. Erre konkrét példám is van: az Osztrák Nemzeti Könyvtár restaurátorai tanították meg az Országos Széchényi Könyvtár restaurátorainak a glóbuszok restaurálását; viszont az Országos Széchényi Könyvtár restaurátorai általuk kifejlesztett pergamenöntési technikát tanították meg az Osztrák Nemzeti Könyvtár restaurátorainak. A példák sora persze a papírhasításal, papíröntéssel stb. tovább folytatható.

Az összehasonlításban is az extenzív terület a komplikáltabb. Megismétlem: az állományvédelem intenzív módszerei terén Nyugat-Európa sokkal előbbre tart (néhány konkrét esetet nem számítva), mint Kelet-Európa.

Ennek okát a következőkben látom:

A nyugati országok gazdagabbak, a könyvtárak könnyebben tudnak beruházási pénzekhez jutni. Ugyanakkor a nyugati országokban magasabbak a munkabérek – a restaurátoroké is –, egy költségvetési intézmény nagyon nehezen tud új státuszokat kapni. Az Osztrák Nemzeti Könyvtár Restauráló Intézetének vezetője mondta nekem, hogy könnyebben tudna pénzt szerezni – és itt több millió schillingről van szó – egy újabb líofilizáló berendezésre, mint egy új restaurátori helyet kapni.

A kelet-európai országokban fordított a helyzet: olcsó a munkaerő, viszont nehezebb beru-

házási pénzhez jutni. Magyarországon pl. – legalábbis eddig – könnyebb volt egy új restaurátort alkalmazni, mint mondjuk egy papíróntó gépet, vagy akár egy hidraulikus prést beszerezni, a komolyabb beruházásokról nem is beszélve.

Egy következő tényező a technikai színvonalban a nyugati országok javára mutatkozó különbség. Ismét az Országos Széchényi Könyvtárra utalva: egy korszerűbb, nyugati gyártmányú légkondicionáló berendezéssel feltételezhetően nem lennének olyan klimatikus gondjaink a raktárakban, mint amilyenek vannak.

Végül a tudati szférát említem, de erről részletesebben később beszélek. Vegyük sorra a már vizsgált hét pontot!

1. A raktározási és tárolási körülményeket illetően a biztonsággal Kelet-Európában általában nem volt nagyobb gond, sőt néha inkább a túl nagy biztonság jelentett az olvasó számára problémát, gondoljunk a zárolt anyagokra. A klimatikus körülmények a kelet-európai könyvtárak raktáraiban általában nem jók. Légkondicionálás vagy nincs, vagy nem működik megfelelően, mint pl. az Országos Széchényi Könyvtárban, ahol a légkondicionálás ellenére a raktárakban melegebb és szárazabb a levegő a kelletténél. Úgy tudom, hogy a Cseh Nemzeti Könyvtár raktárainak egy részében épp fordított a helyzet: nedves a levegő. Pozitív példaként a berni, zürichi, grázi könyvtárak mellett, hadd említssem az Osztrák Nemzeti Könyvtár új földalatti raktárát. Általában nagyobb a rend és a tisztaság a nyugat-európai könyvtárakban, mint Kelet-Európában. Én magam többször láttam a saját könyvtárunk raktárában eltaposott cigarettacsikket.

Ez mindjárt átvezet a lehetséges katasztrófák (tűz, víz, szennyvíz) problémaköréhez. Két szélsőséges példa: az Osztrák Nemzeti Könyvtár Papirusz-gyűjteményének automata tűzvédelmi rendszere és a 4 évvel ezelőtti leningrádi katasztrófa. A már említett berni, zürichi, grázi, bécsi stb. raktárakban nemcsak a légkondicionálás, a rend és tisztaság példaszerű, hanem az egyes raktári részek tűzbiztos szakaszolása. E tekintetben ide sorolható pl. a lipcsei Deutsche Bücherei – egyébként nem túl esztétikus – toronyraktára is. Ismereteim szeit a kelet-európai nagy könyvtáraknak nincs intézkedési terve katasztrófák esetére, sajnos a Széchényi Könyvtárnak sincs.

2. Az eredeti dokumentumok kivonása a forgalomból ma még főként mikrofilmmezést jelent. E téren mind Kelet-Európában, mind Nyugat-Euró-

pában vannak pozitív és negatív példák. Az Országos Széchényi Könyvtárban immár több mint 20 éve folyik szisztematikus állományvédelmi mikrofilmmezés. E program keretében mintegy 40 millió újságoldalt vettünk 35 mm-es mikrofilmre, több ezer oldal folyóiratot mikrofilmre, grafikai plakátot színes diafilmre. Emellett ugyancsak rendszeresen mikrofilmmezük az egyéb dokumentumokat is: kéziratokat, zeneműveket stb. Tudomásom szerint ilyen átfogó, szisztematikus állományvédelmi mikrofilmmezés más kelet-európai országban egyelőre nem folyik.

3. Dokumentumkímélő másolásról Kelet-Európában nem nagyon lehet beszélni, hiszen gyakran a normál másológépek beszerzése is nagy nehézséget jelent a könyvtáraknak. Személyes tapasztalatom: néhány éve a Szovjetunióból könyvtárközi kölcsönzés keretében 3-4 oldal másolat helyett egy egész folyóirat kötetet küldtek el eredetiben. Az Országos Széchényi Könyvtár néhány hete kapta az első dokumentumkímélő másológépet, egy Archivistet. Eddig ilyen célra csak a hagyományos fényképezés állt rendelkezésre.

4. Tömeges konzerválásról és restaurálásról Kelet-Európában nem beszélhetünk. Különösen igaz ez, ha a „tömeges” eljárás az eljárást értjük, amihez nem kell szétbontani a kötetet, könyvtestet. Ennek alapvető oka, hogy az ehhez szükséges berendezések (pl. egy semlegesítő/savtalanító berendezés) nagyon drágák, ezekre Kelet-Európában egyelőre nincs pénz. A restauráló megerősítés tömeges módszerei pedig még nincsenek megnyugtató módon kidolgozva. Így lehet, hogy a kelet-európai országok végül szerencsés helyzetbe kerülnek: amikor lesz pénzük tömeges konzerváló-restauráló berendezésekre, akkorra ezek sokkal fejlettebbek lesznek, mint a ma létezők. Ide kívánczik *H. Bansa* úrnak, a Bajor Állami Könyvtár restauráló intézete vezetőjének egy nyilatkozata: a müncheni könyvtárnak rendelkezésére áll a szükséges pénz egy semlegesítő berendezéshez, de azért nem csinálnak ilyet, mert még az egyik ismert eljárást sem tartják kifogástalannak.

5. A jó munkaszervezés elsősorban egyénektől függ, nem a politikai rendszertől vagy a gazdaságtól. Pozitív és negatív példák vannak keleten és nyugaton egyaránt.

6. A kutatások és fejlesztések mind Kelet-, mind Nyugat-Európában több-kevesebb eredményességgel folynak és folynak. Ezek kölcsönös megismerésére a szakirodalom és a konferenci-

ák általában lehetőséget adnak. Az eredmények alkalmazása és hasznosítása elsősorban a hagyományos restaurálás területén lehetséges Kelet-Európában, mert általában kevesebb beruházás kell hozzá. Hiába tudjuk azonban, hogy milyenek az optimális raktározási körülmények, ha nincs pénz ilyen raktárak építésére.

7. Nagyon nagyra érzem a különbséget kelet és nyugat között a tekintetben, hogy hogyan jelenik meg a tudati szférában az állományvédelem. Nyugat-Európában már régóta nagy fontosságot tulajdonítanak az állományvédelemnek. Kicsit analógnak tűnik a helyzet a környezetvédelem kérdésével. Miben nyilvánul meg a kelet-európai országok tudati elmaradottsága?

- a könyvtári szakirodalomban alig találkozni állományvédelmi kérdésekkel
- a könyvtárosképzésben nincs szó állományvédelmi kérdésekről
- a könyvtárosegyesületi rendezvényeken alig van szó állományvédelemről
- nehéz érvényt szerezni az állományvédelmet szolgáló rendelkezéseknek; hiába van pl. állományvédelmi mikrofilm egy dokumentumról, sokszor az eredetét adják az olvasó kezébe, vagy az eredetiről készítenek xerox másolatot; a könyvtárosok kevés kivétellel – a „szolgáltatás - állományvédelem” dilemmában a szolgáltatás javára döntenek, pedig a fordított döntés sem a szolgáltatás megtagadását jelentené, hanem csak azt, hogy a szolgáltatás esetleg drágább, lassúbb vagy kényelmetlenebb lenne. Az ilyen döntés persze rövidlátásra utal, hiszen ha sorozatosan

az állományvédelem rovására döntenek, a végén nem lesz miből szolgáltatni

- nincsenek intézkedési tervek katasztrófák (tűz, vízbetörés, szennyvíz stb) esetére, tehát arra sem készülünk fel, amit pedig meg tudnánk tenni.

Összefoglalva: Kelet-Európa elmaradásának a Nyugat mögött az intenzív állományvédelmi módszerek terén finansiális és tudati (felfogásbeli) okai vannak.

Következtetések

Két lényeges tényező kiemelésére szorítkozom:

1. A Kelet- és Nyugat-Európa könyvtáraiban őrzött értékes könyvtári dokumentumok – maradjunk most csak Európában – az össz-európai kultúra értékeihez tartoznak. Ha elpusztulnának, az európai kultúra lenne szegényebb. A harang ebben az esetben is mindenkiért szól. Ezért közös és kölcsönös érdekünk ezek megelőzése.

2. Kelet-Európa ma szegényebb, mint Nyugat-Európa, és az állományvédelem nem olcsó dolog. De ez nem mentesítheti a kelet-európai könyvtárakat a felelősség alól, hogy elsősorban nekik kell mindent megtenni a gondjaikra bízott dokumentumok megőrzéséért.

Azt hiszem, hogy ennek a közös érdeknek és kölcsönös felelősségnek az alapján kell a jövőben az európai könyvtáraknak együttműködni az állományvédelem területén.

WROCLAW (A VOLT BRESLAU) EGYETEMI KÖNYVTÁRÁBAN igen sok 16-17. századi német nyelvű verskézirat, irodalomtörténeti vonatkozású levél található. A bőrbe kötött anyagot a háborús események elől idejében elmenekítették a kolostorokba és bányákba, a nedvesség azonban sok kárt tett a kötetekben. A müncheni Egyetemi Könyvtár már négy éve együttműködik a wrocławiakkal az értékes kéziratok megmentése érdekében: még mielőtt teljes restaurálásukra sor kerülhetne, mikrofilmre veszik az egész anyagot a wrocławai, a müncheni és a göttingai EK számára.

(DBI-Pressespiegel, 1991. ápr.)